

PRACE NAUKOWE

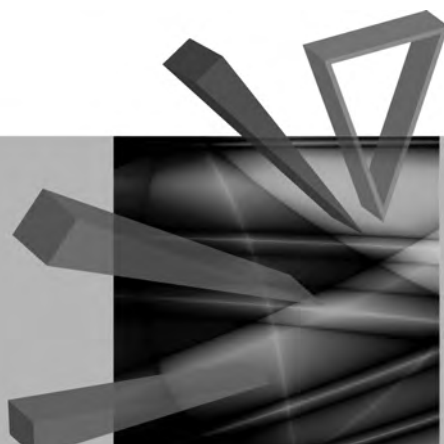
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

305

Ekonomia

Redaktorzy naukowi

Magdalena Rękas

Jerzy Sokołowski

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Aleksandra Śliwka
Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2013

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-382-3

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	13
Mieczysław Adamowicz, Paweł Janulewicz: Wykorzystanie analizy czynnikowej do oceny rozwoju społeczno-gospodarczego w skali lokalnej	15
Ewa Badzińska, Jakub Ryfa: Ekonomia wirtualnych światów – tendencje rozwoju	24
Tomasz Bernat: Egzogeniczne determinanty dominacji rynkowej na przykładzie Poczty Polskiej SA	37
Agnieszka Brelik, Marek Tomaszewski: Wybrane determinanty kształtujące współpracę innowacyjną przedsiębiorstw przemysłowych z jednostkami PAN i szkołami wyższymi na terenie Polski Północno-Zachodniej	50
Agnieszka Bretyn: Wybrane aspekty jakości życia młodych konsumentów w Polsce	62
Grzegorz Bywalec: Transformacja gospodarcza a regionalne zróżnicowanie ubóstwa w Indiach	73
Magdalena Cyrek: Determinanty zatrudnienia w usługach tradycyjnych i nowoczesnych – analiza regionalna	83
Sławomir Czech: Czy wokół państwa opiekuńczego toczy się jeszcze spór o wartości?	95
Sławomir Czetwertyński: Możliwości poznawcze prawa Metcalfe’a w określaniu wartości ekonomicznej sieci komunikacyjnych	108
Małgorzata Deszczka, Marek Wąsowicz: Polityka i strategia rozwoju Unii Europejskiej w koncepcji ekonomii zrównoważonego rozwoju	118
Karolina Dreła: Zatrudnienie nietypowe	129
Paweł Drobny: Ekonomia personalistyczna jako próba reorientacji ekonomii	142
Małgorzata Gajda-Kantorowska: Koszty bankructwa państwa	154
Małgorzata Gasz: Unia bankowa – w poszukiwaniu nowego paradygmatu na europejskim rynku bankowym	163
Małgorzata Gawrycka, Anna Szymczak: Zmiana struktury dochodów w Polsce w relacji kapitał–praca z uwzględnieniem sektorów gospodarki narodowej	174
Anna Golejewska: Innowacje i sposoby ich pomiaru na poziomie regionalnym	184
Mariusz Grębowiec: Zachowania nabywcze konsumentów na rynku usług bankowych w świetle badań	195

Urszula Grzega: Oszczędności i zadłużenie polskich gospodarstw domowych.....	207
Jarosław Hermaszewski: Sytuacja finansowa gminy a wybory bezpośrednie w gminach. Wstęp do badań.....	218
Elżbieta Jantóń-Drozdowska, Maria Majewska: Wpływ globalizacji na wzrost poziomu specjalizacji w międzynarodowej wymianie handlowej..	228
Tomasz Jasiński, Agnieszka Ścianowska: Możliwości oddziaływania na wzrost gospodarczy poprzez kontrolę poziomu ryzyka kredytowego w bankach przy wykorzystaniu systemów sztucznej inteligencji.....	240
Renata Jedlińska: Atrakcyjność inwestycyjna Polski – wybrane aspekty.....	252
Andrzej Jędruchniewicz: Inflacja jako cel polityki pieniężnej NBP.....	264
Michał Jurek: Wykorzystanie analizy duracji i wypukłości w zarządzaniu ryzykiem stopy procentowej.....	276
Sławomir Kalinowski: Znaczenie eksperymentu w metodologii nauk ekonomicznych.....	287
Teresa Kamińska: Struktura branżowa bezpośrednich inwestycji zagranicznych a kryzys finansowy	299
Renata Karkowska: Siła oddziaływania czynników makroekonomicznych i systemowych na wielkość globalnej płynności.....	311
Anna Kasprzak-Czelej: Determinanty wzrostu gospodarczego.....	323
Krzysztof Kil, Radosław Ślusarczyk: Analiza wpływu polityki stóp procentowych EBC na stabilność sektorów bankowych w wybranych krajach strefy euro – wnioski z kryzysu.....	334
Iwona Kowalska: Rozwój badań z zakresu ekonomii edukacji w paradygmacie interdyscyplinarności nauki	348
Ryszard Kowalski: Dylematy interwencjonizmu w czasach kryzysu	358
Jakub Kraciuk: Kryzysy finansowe w świetle ekonomii behawioralnej.....	370
Hanna Kruk: Rozwój zrównoważony w Regionie Morza Bałtyckiego na przykładzie wybranych mierników w latach 2005-2010.....	380
Kazimierz W. Krupa, Irmina Jeleniewska-Korzela, Wojciech Krupa: Kapitał intelektualny jako akcelerator nowej ekonomii (tablice korelacyjne, pracownicy kluczowi).....	391
Anna Krzysztofek: Normy i standardy społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw.....	401
Krzysztof Kubiak: Transakcje w procesie przepływu wiedzy w świetle nowej ekonomii instytucjonalnej.....	413
Paweł Kulpaka: Model konsumpcji permanentnej M. Friedmana a keynesowskie funkcje konsumpcji – empiryczna weryfikacja wybranych teorii na przykładzie Czech.....	423
Justyna Łukomska-Szarek, Marta Włóka: Rola kontroli zarządczej w procesie zarządzania jednostkami samorządu terytorialnego	434
Natalia Mańkowska: Konkurencyjność instytucjonalna – wybrane problemy metodologiczne.....	445

Joanna Mesjasz, Martyna Michalak: Percepcja zaangażowania przez adeptów zarządzania – szansą czy ograniczeniem dla współczesnych firm	457
Jerzy Mieszaniec: Innowacje nietechnologiczne w przedsiębiorstwach przemysłowych sektora wydobywczego	469
Aneta Mikula: Ubóstwo obszarów wiejskich w krajach Unii Europejskiej – demografia i rynek pracy	481
Grażyna Musialik, Rafał Musialik: Wartość publiczna a legitymizacja	492
Janusz Myszczyński: Wykorzystanie koncepcji <i>social savings</i> w określeniu wpływu sektora kolejowego na wzrost gospodarczy Niemiec w początkach XX w.	500
Aleksandra Nacewska-Twardowska: Zmiany w polityce handlowej Unii Europejskiej na początku XXI wieku	513
Anna Niewiadomska: Wydłużanie okresu aktywności zawodowej osób starszych w Polsce	524
Mariusz Nyk: Przeciętne wynagrodzenie a sytuacja na rynku pracy – przypadek województwa łódzkiego	536
Monika Pasternak-Malicka: Przesłanki ruchów migracyjnych Polaków z obszaru województwa podkarpackiego w kontekście kryzysu gospodarczego wywołanego kryzysem <i>subprime</i>	547
Jacek Pera: Budowa nowej architektury regulacyjnej w Europie jako element zarządzania ryzykiem niestabilności finansowej – rozwiązania pokryzysowe. Próba oceny i wnioski dla Polski	559
Renata Pęciak: Kryzysy w gospodarce w interpretacji Jeana-Baptiste’a Saya	573
Czesława Pilarska: Współczesny kryzys gospodarczy a napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski	584
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innowacyjna nauka a źródła jej finansowania	601
Adriana Politaj: Pomoc publiczna na subsydiowanie zatrudnienia w Polsce i w wybranych krajach Unii Europejskiej	617
Marcin Ratajczak: Odpowiedzialny biznes w aspekcie osiągniętych korzyści ekonomicznych na przykładzie przedsiębiorstw agrobiznesu	628
Magdalena Rękas: Dieta w krajach Unii Europejskiej i czynniki wpływające na jej poziom – przegląd wybranych badań	638
Włodzimierz Rudny: Rozwiązania zintegrowane w modelach biznesowych	653
Krzysztof Rutkiewicz: Pomoc publiczna na działalność badawczo-rozwojową i innowacyjność przedsiębiorstw w polityce konkurencji Unii Europejskiej w latach 2004-2010	663
Katarzyna Skrzyszewska: Konkurencyjność krajów Regionu Morza Bałtyckiego w świetle międzynarodowych rankingów	675
Tadeusz Sporek: Ewolucja i perspektywy grupy BRICS w globalnej gospodarce	684

Aleksander Surdej: Inwestycje w szkolenia zawodowe w świetle teorii ekonomicznej.....	695
Piotr Szajner: Wpływ zmienności kursu walutowego na międzynarodową konkurencyjność polskiego sektora żywnościowego	706
Stanisław Ślusarczyk, Piotr Ślusarczyk, Radosław Ślusarczyk: Problem skuteczności i efektywności decyzji menedżerskich w firmie w zakresie formułowania i wdrażania strategii	716
Sylwia Talar, Joanna Kos-Łabędowicz: Polska gospodarka internetowa – stan i perspektywy	729
Monika Utzig: Aktywa finansowe gospodarstw domowych a koniunktura gospodarcza	744
Agnieszka Wałęga: Nierówności dochodowe w kontekście przystąpienia Polski do Unii Europejskiej	754
Grzegorz Wałęga: Wpływ spowolnienia gospodarczego na zadłużenie gospodarstw domowych w Polsce	766
Grażyna Węgrzyn: Formy zatrudnienia pracowników w Unii Europejskiej – aktualne tendencje	778
Barbara Wieliczko: Krajowa pomoc publiczna w UE w okresie obecnego kryzysu.....	790
Artur Wilczyński: Znaczenie kosztów alternatywnych w rachunku ekonomicznym gospodarstw rolnych	802
Renata Wojciechowska: Wieloznaczności językowe współczesnej ekonomii	813
Jarosław Wojciechowski: Ewolucja koncepcji funkcjonowania rynku w społecznej nauce Kościoła Katolickiego.....	823
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Znaczenie lokalnych grup działania w budowaniu kapitału społecznego na obszarach wiejskich.....	834
Grażyna Wolska: Kodeksy etyczne jako instrument poprawnych relacji między podmiotem gospodarczym a konsumentem.....	844
Joanna Woźniak-Holecka, Mateusz Grajek, Karolina Sobczyk, Kamila Mazgaj-Krzak, Tomasz Holecki: Ekonomiczno-społeczne konsekwencje reklamy w segmencie leków OTC	853
Gabriela Wronowska: Oczekiwania pracodawców wobec absolwentów szkół wyższych w Polsce jako przykład bariery wejścia na rynek pracy...	861
Anna Wziętek-Kubiak, Marek Pęczkowski: Źródła i bariery ciągłości wdrażania innowacji przez polskie przedsiębiorstwa.....	872
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Instytucjonalna struktura rynku pracy w Polsce	884
Małgorzata Zielenkiewicz: Upodabnianie się krajów pod względem poziomu dobrobytu w procesie integracji europejskiej	895
Mariusz Zieliński: Demografia i aktywność zawodowa ludności a poziom bezrobocia w Unii Europejskiej.....	907
Jerzy Żyżyński: Gospodarka jako spójny system strumieni pieniądza a problem racjonalności pakietu fiskalnego.....	917

Summaries

Mieczysław Adamowicz, Paweł Janulewicz: The use of factor analysis for the assessment of socio-economic development on the local scale.....	23
Ewa Badzińska, Jakub Ryfa: The economy of virtual worlds – trend of development	36
Tomasz Bernat: Exogenous determinants of market dominance – Polish Post case	48
Agnieszka Brelik, Marek Tomaszewski: Selected determinants forming innovative partnership of traditional industrial companies with units of Polish Academy of Sciences and universities in north-western Poland.....	61
Agnieszka Bretyn: Selected aspects of quality of life of young consumers in Poland	72
Grzegorz Bywalec: Economic transformation and regional disparity of poverty in India.....	82
Magdalena Cyrek: Determinants of employment in traditional and modern services – regional analysis	94
Sławomir Czech: Is the welfare state’s dispute over values still alive?	107
Sławomir Czetwertyński: Cognitive possibilities of Metcalfe’s law in defining the economic value of communication networks	117
Małgorzata Deszczka, Marek Wąsowicz: Policy and development strategy in the European Union in the conception of economics of sustainable development	128
Karolina Dreła: Untypical employment.....	141
Paweł Drobny: Personalist economics as an attempt at economics reorientation	153
Małgorzata Gajda-Kantorowska: Costs of sovereign default.....	162
Małgorzata Gasz: Bank Union – in search of a new paradigm on the European banking market.....	173
Małgorzata Gawrycka, Anna Szymczak: Change of income framework in capital-labour scheme in Poland, including the sector of national economy	183
Anna Golejewska: Innovations and the way of their measure at the regional level.....	194
Mariusz Grębowiec: Purchasing behavior of consumers on banking service market in the light of research	206
Urszula Grzega: Savings and debt of Polish households.....	217
Jarosław Hermaszewski: Financial situation of a commune vs. local elections. Introduction to the study	227
Elżbieta Jantón-Drozdowska, Maria Majewska: The impact of globalization on a higher specialization level in international exchange of goods ...	239
Tomasz Jasiński, Agnieszka Ścianowska: Banks’ possibilities of influencing macroeconomic growth by the use of neural network systems in the credit risk control	250

Renata Jedlińska: Investment attractiveness of Poland – selected issues	263
Andrzej Jędruchniewicz: Inflation as a target of monetary policy of NBP ...	275
Michał Jurek: Use of duration and convexity analysis in interest rate risk management.....	286
Sławomir Kalinowski: The role of the controlled experiment in the methodology of economy	298
Teresa Kamińska: Economic activity structure of foreign direct investment and financial crisis	310
Renata Karkowska: The impact of macroeconomic and systemic factors on the global liquidity	322
Anna Kasprzak-Czelej: Determinants of economic growth	333
Krzysztof Kil, Radosław Ślusarczyk: The analysis of influence of the ECB interest rates' policy on a stability of bank sectors in selected countries of the eurozone – conclusions from the crisis.....	347
Iwona Kowalska: Development of research in the field of economics of education within the paradigm of interdisciplinarity of science	357
Ryszard Kowalski: The dilemmas of interventionism in times of crisis	369
Jakub Kraciuk: Financial crises in the light of behavioural economics.....	379
Hanna Kruk: Sustainable development in the Baltic Sea Region based on chosen indices in years 2005-2010	390
Kazimierz W. Krupa, Irmína Jeleniewska-Korzela, Wojciech Krupa: Intellectual capital as an accelerator of the new economy (correlation tables, key employees)	400
Anna Krzysztofek: Norms and standards of social responsibility in enterprises	412
Krzysztof Kubiak: Transactions in the flow of knowledge in the light of new institutional economics	422
Paweł Kulpaka: M. Friedman's permanent consumption model and Keynesian consumption functions – empirical verification of selected theories on the example of Czech.....	433
Justyna Łukomska-Szarek, Marta Włóka: The role of management control in management process of local self-government units.....	444
Natalia Mańkowska: Institutional competitiveness – selected methodological issues	456
Joanna Mesjasz, Martyna Michalak: Understanding the engagement by management adepts – a chance or a limitation for contemporary business	468
Jerzy Mieszaniec: Non-technological innovations in the industrial enterprises of mining sector.....	480
Aneta Mikula: Poverty of rural areas in the European Union member states – demography and labor market	491
Grażyna Musialik, Rafał Musialik: Public value and legitimacy	499

Janusz Myszczyzyn: Use of social savings concept in defining the role of railway sector on the economic growth in Germany in the early twentieth century	512
Aleksandra Nacewska-Twardowska: Changes in trade policy of the European Union at the beginning of the twenty-first century	523
Anna Niewiadomska: Extending the period of professional activity of the elderly in Poland	535
Mariusz Nyk: Average salary and the situation on the labour market – case of Łódź Voivodeship	546
Monika Pasternak-Malicka: Reasons form migration of Poles from Subcarpathian Voivodeship in the context of the economic crisis caused by the subpreme crisis	558
Jacek Pera: Construction of a new regulatory architecture in Europe as an element of financial instability risk management – post-crisis solutions. Attempt of assessment and implications for Poland.....	572
Renata Pęciak: Crises in the economy in the interpretation of Jean-Baptiste Say	583
Czesława Pilarska: The contemporary economic crisis and foreign direct investment inflow into Poland	600
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innovations in science and their financial sources	616
Adriana Politałaj: State aid for subsidizing of employment in Poland and in selected countries of the European Union	627
Marcin Ratajczak: Responsible business in the context of economic benefits gained on the example of agribusiness enterprises.....	637
Magdalena Rękas: Fertility rate in the European Union states and factors influencing the rate – review of selected surveys	652
Włodzimierz Rudny: Solution-based business models.....	662
Krzysztof Rutkiewicz: State aid for Research & Development & Innovation activities of enterprises in the European Union’s competition policy in the period 2004-2010.....	674
Katarzyna Skrzyszewska: Competitiveness of the Baltic Region countries in the context of international rankings	683
Tadeusz Sporek: Evolution and perspectives of BRICS group in the global economy.....	694
Aleksander Surdej: Investments in VET programmes: framework for an economic analysis	705
Piotr Szajner: The impact of exchange rated volatility on the competitiveness of Polish food sector on international markets	715
Stanisław Ślusarczyk, Piotr Ślusarczyk, Radosław Ślusarczyk: The problem of efficacy and effectiveness in the formulating and implementing of strategy decision making process	728

Sylwia Talar, Joanna Kos-Łabędowicz: Polish Internet economy – current state and future perspectives	743
Monika Utzig: Households' financial assets and economic prospect.....	753
Agnieszka Wałęga: Income inequality in the context of accession of Poland to the European Union	765
Grzegorz Wałęga: Impact of economic slowdown on households' debt in Poland	777
Grażyna Węgrzyn: Employment forms in the European Union – current trends.....	789
Barbara Wieliczko: State aid in the European Union in the period of the current crisis.....	801
Artur Wilczyński: The impact of opportunity costs on farms profitability.....	812
Renata Wojciechowska: Linguistic ambiguities of contemporary economics	822
Jarosław Wojciechowski: Evolution of free market concept in social teaching of the Catholic Church.....	833
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: The significance of local action groups in formation of social capital in rural areas	843
Grażyna Wolska: Ethical codes as a tool of correct relations between a firm and a consumer	852
Joanna Woźniak-Holecka, Mateusz Grajek, Karolina Sobczyk, Kamila Mazgaj-Krzak, Tomasz Holecki: Marketing of OTC medicines in Poland on the example of television advertising	860
Gabriela Wronowska: Expectations of employers towards graduates of universities in Poland as an example of barriers to enter the labor market	871
Anna Wziętek-Kubiak, Marek Pęczkowski: Sources and barriers of persistence of innovation of Polish manufacturing companies	883
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Institutional structure of the labor market in Poland	894
Małgorzata Zielenkiewicz: Convergence of the countries in terms of social welfare in the process of European integration	906
Mariusz Zieliński: Demography and economically active population vs. the level of unemployment in the European Union.....	916
Jerzy Żyżyński: Economy as a consistent system of money flows vs. the issue of fiscal pact rationality	931

Monika Pasternak-Malicka

Politechnika Rzeszowska

PRZESŁANKI RUCHÓW MIGRACYJNYCH POLAKÓW Z OBSZARU WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO W KONTEKŚCIE KRYZYSU GOSPODARCZEGO WYWOŁANEGO KRYZSEM *SUBPRIME*

Streszczenie: W publikacji przedstawiono zagadnienie migracji w kontekście kryzysu gospodarczego. W pierwszej części zaprezentowano skutki kryzysu gospodarczego wywołanego kryzysem *subprime* i jego wpływ na wyjazdy oraz powroty zagraniczne Polaków. Scharakteryzowano także typy migranta oraz strategie przyjmowane przez każdą z grup w warunkach słabej koniunktury. W ostatniej części zaprezentowano wyniki badań własnych. Celem publikacji jest identyfikacja najistotniejszych przyczyn ruchów migracyjnych mieszkańców woj. podkarpackiego w kontekście skutków kryzysu gospodarczego.

Słowa kluczowe: migracja, mobilność przestrzenna, kryzys.

1. Wstęp

Przemieszczanie się ludności to zjawisko występujące od początku dziejów ludzkości. Początkowo wędrowki związane były z podbojami nowych terytoriów czy ucieczką przed prześladowcą. Migracje determinowały też czynniki ekonomiczne. Tysiące ludzi, dążąc do poprawienia swoich warunków życia, przemieszczało się w celu poszukiwania urodzajnych gleb pod uprawę, zbiorników wodnych, sprzyjającego umiarkowanego klimatu, a także w surowców niezbędnych przy wytwarzaniu wyrobów rzemieślniczych.

Migracje determinuje wiele czynników jako siły motywujące potencjalnych wyjeżdżających do opuszczenia rodzinnego kraju czy zmiany miejsca zamieszkania. Celem publikacji jest identyfikacja najistotniejszych przyczyn ruchów migracyjnych mieszkańców woj. podkarpackiego w kontekście kryzysu gospodarczego wywołanego kryzysem *subprime*, którego skutki są jeszcze w tym regionie silnie odczuwalne.

2. Kryzys *subprime* jako początek kryzysu gospodarczego XXI wieku

Kryzys finansowy, jaki rozpoczął się w Stanach Zjednoczonych w połowie 2007 roku, wywołał największe od kilkudziesięciu lat załamanie się wzrostu gospodarczego w najbardziej rozwiniętych krajach świata. Powstał on na skutek załamania, jakie wystąpiło na rynku kredytów hipotecznych, tzw. *subprime*, udzielanych klientom o niskiej zdolności kredytowej, w przypadku których często nie przestrzegano należytej procedury oceny zdolności kredytowej¹. Doprowadziło to do bankructwa instytucji finansowych, a w dalszej kolejności wpłynęło na funkcjonowanie przedsiębiorstw i gospodarstw domowych. Banki radykalnie zmniejszyły liczbę udzielanych kredytów, hamując dopływ pieniądza do gospodarki. Wpłynęło to także na prowadzoną politykę fiskalną państwa.

Kryzys objawił się także tzw. psychologicznym efektem ubożenia, które w krótkim czasie drastycznie ograniczyło popyt. Spadek cen nieruchomości oraz papierów wartościowych spowodował, że znaczna część osób zaczęła mieć poczucie ubożenia (znacząco zmniejszyła się wartość posiadanych aktywów finansowych oraz nieruchomości). Ocenia się, że w wyniku tego zjawiska w początkowej fazie kryzysu do czerwca 2009 roku handel międzynarodowy skurczył się o 40%².

Pogorszenie się koniunktury oznacza spadek sprzedaży, ograniczenie produkcji i może wywołać zatory płatnicze, a wobec braku możliwości pozyskania dodatkowych środków z banków³ należy się liczyć z wystąpieniem upadłości. W 2009 r. sądy gospodarcze ogłosiły aż 691 upadłości polskich przedsiębiorstw, czyli o 68% więcej niż w 2008 r.⁴ Małe i średnie podmioty znalazły się w trudnej sytuacji i były zmuszone podjąć politykę umożliwiającą im przede wszystkim przetrwanie. Jak wynika z raportu PARP „Stan sektora MŚP w latach 2007-2008”, ważnym elementem konkurencji była cena⁵. W takiej sytuacji często wybieraną drogą do redukcji kosztów jest obniżka płac, redukcja zatrudnienia, a także zatrudnienie nieoficjalne.

Zjawiska towarzyszące kryzysowi powodują także spadek dochodów i oszczędności gospodarstw domowych. Jednocześnie wpływają na wzrost ich zobowiązań, a w konsekwencji na zwiększenie udziału kredytów w budżecie domowym.

¹ A. Bień, *Stabilność systemu bankowego w Polsce w okresie kryzysu finansowego*, Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów, Zeszyt Naukowy nr 109, SGH, Warszawa 2011, s. 16.

² W. Szymański, *Kryzys globalny, pierwsze przybliżenie*, Difin, Warszawa 2009, s. 107-108.

³ Konsekwencją kryzysu *subprime* była trudność w uzyskaniu kredytów bankowych. Im trudniej dostępne i droższe źródła finansowania, tym bardziej są ograniczane inwestycje, co jeszcze bardziej pogłębia spadek popytu. Szerszej: T.T. Kaczmarek, *Globalna gospodarka i globalny kryzys*, Difin, Warszawa 2009, s. 179.

⁴ *Raport Coface Poland nt. upadłości firm w Polsce w 2009 r.*, www.coface.pl.

⁵ *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2007-2008*, red. A. Żołnierski, Wyd. Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji – PIB, Radom 2009, s. 28-33.

Wartość bieżącego wskaźnika koniunktury konsumenckiej (BWUK) wyliczonego na podstawie procedury badawczej GUS i NBP w Polsce w latach 2004-2011 pokazuje, że większość gospodarstw domowych oceniała swoją obecną i przyszłą sytuację finansową jako niekorzystną. Nastroje szczególnie pogorszyły się w latach 2008-2011 (z wyjątkiem drugiej połowy 2009 r. i pierwszej połowy 2010 r.)⁶.

3. Kryzys a wyjazdy Polaków

Zachowania ekonomiczne ludzi oraz ich gospodarstw domowych kształtuje duża liczba czynników gospodarczych, społecznych, kulturowych, w tym także przypadkowych, takich jak nietypowe cechy osobnicze danej jednostki i wynikające z tego zachowania czy nawet zdarzenia losowe⁷. Są jednak wydarzenia globalne, takie jak kryzys gospodarczy, które pośrednio lub bezpośrednio wpływają na finanse wszystkich gospodarstw domowych, a przez to także determinują ich zachowania.

Ważnym czynnikiem gospodarczym są bieżące dochody osobiste oraz spodziewane przyszłe wpływy finansowe. W sytuacji, kiedy występuje problem ze znalezieniem bądź utrzymaniem pracy w miejscu zamieszkania, a równocześnie istnieje silna tradycja migracyjna, często wybierane są zagraniczne wyjazdy zarobkowe jako panaceum na kłopoty finansowe gospodarstwa domowego.

Otwarcie rynków pracy w Unii Europejskiej zachęcało Polaków do podejmowania pracy za granicą. W początkowym okresie członkostwa Polski w UE obserwowany był znaczący wzrost emigracji z Polski. W 2007 r. liczba migrantów przebywających czasowo za granicą osiągnęła najwyższą wartość szacowaną na 2270 tysięcy osób⁸.

Kryzys ekonomiczny spowodował zmianę w tendencjach migracyjnych. Z danych GUS wynika, że w 2008 r., po raz pierwszy od przystąpienia naszego kraju do Unii Europejskiej, zmalała liczba osób przebywających na emigracji. W roku 2008 zasób migrantów czasowych obniżył się o ok. 3%, w kolejnym roku spadek był już wyższy i wyniósł 15%⁹.

Jeszcze wyraźniej proces zmniejszania się skali migracji na przełomie 2008 i 2009 roku uwidaczniają dane z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności. Ponieważ migracje są zjawiskiem trudno uchwytnym i umykającym oficjalnym statystikom, szacunki z różnych źródeł mogą się od siebie różnić¹⁰. Stąd dane z brytyj-

⁶ Cz. Bywalec, *Ekonomika i finanse gospodarstw domowych*, PWN, Warszawa 2012, s. 117.

⁷ E. Bogacka-Kisiel, *Finanse osobiste. Zachowania – produkty – strategie*, PWN, Warszawa 2012, s. 49.

⁸ GUS, *Informacja o rozmiarach i kierunkach emigracji z Polski 2004-2009*, GUS, Warszawa 2010.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności Polski, I kwartał 2012*, Informacje i opracowania statystyczne, GUS, Warszawa 2012.

skiej Labour Force Survey wskazują na wzrost zasobu polskich migrantów w 2008 r., a dopiero niewielki spadek odnotowano w roku 2009¹¹.

Zasób polskich emigrantów czasowych w 2010 r. zmalał do 2 mln, choć w 2011 r. odnotowano już nieznaczny wzrost. Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2011 r. wykazały, że końcem marca 2011 r. za granicą przebywało (pow. 3 miesięcy) 2 017 tys. osób zameldowanych w Polsce, w tym 1 560 tys. przebywających tam ponad rok¹².

Natomiast ostatnie szacunki GUS wskazują, że pod koniec 2011 r. na emigracji poza granicami Polski przebywało czasowo około 2 060 tys. mieszkańców naszego kraju, tj. o 60 tys. więcej niż w roku 2010. W Europie znajdowało się ponad 1 750 tys. osób, przy czym zdecydowana większość (ok. 1 670 tys.) w krajach członkowskich UE. Spośród krajów EU nadal najwięcej osób przebywało w Wielkiej Brytanii (625 tys.), Niemczech (470 tys.), Irlandii (120 tys.) oraz Niderlandach (95 tys.)¹³.

Zmieniły się także kierunki migracji. Spośród krajów, które tradycyjnie wybierali Polacy, znaczący wzrost wyjeżdżających osób zaobserwowano w Wielkiej Brytanii. W Niemczech, gdzie wobec pełnego otwarcia tamtejszego rynku pracy od 1 maja 2011 r. Polacy mogą już bez przeszkód podejmować pracę, również odnotowano wzrost, aczkolwiek jest on dużo mniejszy. Tendencja spadkowa liczby migrantów z Polski występuje natomiast w przypadku Irlandii i Hiszpanii.

4. Kryzys a powroty migracyjne Polaków

Trudno jest jednoznacznie określić, jakie czynniki motywują do powrotów. Wskazuje się trzy grupy przyczyn, które mogą nasilać migracje powrotne. Są to¹⁴:

- motywy racjonalne – kierują się nimi osoby, które osiągnęły za granicą sukces finansowy i chcą go przenieść na polski grunt; często traktują one kraj ojczysty jako „przystanek do osiągnięcia sukcesu zawodowego”;
- motywy sentymentalne – charakteryzują emigrantów, którzy wracają do Polski z pobudek patriotycznych, tęsknią do kraju i rodziny i nie kalkulują powrotów w sensie ekonomicznym,
- motywy mieszane – skłaniające do powrotu przede wszystkim osoby starsze.

Analiza wpływu cyklu koniunkturalnego na procesy migracyjne może wskazywać na hamujące oddziaływanie kryzysu na napływ nowych fal emigrantów. Jednak związek pomiędzy koniunkturą a skalą migracji powrotnych jest już bardziej problematyczny.

¹¹ M. Wozowczyk, N. Massarelli, *European Union Labour Force Survey – Annual results 2010*, Population and Social Conditions, Eurostat, Statistics in focus 30/2011.

¹² GUS, *Informacje o rozmiarach i kierunkach emigracji z Polski w latach 2004-2011*, GUS, Warszawa wrzesień 2012.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ A. Weinar, *Reemigranci jako aktorzy zmiany społecznej*, Wyd. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2002, s. 45-47.

Ostatni kryzys gospodarczy wpłynął na dynamikę odpływu ludności z kraju, jednak nie spowodował masowych powrotów. Może to wynikać z faktu, iż zjawiska kryzysowe powodują często drastyczny wzrost niepewności – w takich warunkach naturalną tendencją jest pozostanie w miejscu aktualnego zamieszkania. Migranci, którzy uzyskali prawo do zasiłku bądź innych świadczeń, także zazwyczaj nie opuszczają krajów przyjmujących. Istnieje też hipoteza, że zagraniczni pracodawcy mogli być mniej skłonni do zwalniania pracowników z nowych państw członkowskich z powodu ich wyższej produktywności oraz niższych stawek płac.

Statystyki brytyjskie mogą wskazywać, że rzeczywiście główną strategią na emigracji jest strategia przetrwania. W ramach badań przeprowadzonych na zamówienie polskiego tygodnika wydawanego w Wielkiej Brytanii („Cooltury”) 87,5% Polaków w Wielkiej Brytanii stwierdziło, że nie zamierza wracać do Polski z powodu recesji gospodarczej¹⁵.

Z badań przeprowadzonych przez K. Iglicką wynika, że powracający do Polski emigranci już wcześniej ten powrót zaplanowali (76% ankietowanych). Jednak, w przeciwieństwie do wcześniej prowadzonych badań, które wskazywały, iż migranci wracają z powodów sentymentalnych, w badaniu z 2008 r. wśród pierwszoplanowych przyczyn znalazły się powody ekonomiczne (niemożność znalezienia pracy za granicą, utrata pracy)¹⁶.

Sytuacja zawodowa i materialna migrantów powrotnych jest różna i zależy m.in. od poziomu wykształcenia, rodzaju wykonywanej za granicą pracy czy zgromadzonego kapitału. Wskazuje się, że osoby z wyższym wykształceniem i pracujące w swoim zawodzie na emigracji bądź te, które w wyniku wyjazdu z Polski poprawiły swoją sytuację indywidualną, dysponują najczęściej doświadczeniem i środkami finansowymi wystarczającymi do rozpoczęcia niezależnej działalności gospodarczej i tworzenia nowych miejsc pracy¹⁷.

5. Typ migranta a strategie migracyjne w okresie kryzysu

Decyzja o powrocie lub pozostaniu za granicą może wynikać z przyjmowania różnych strategii migracyjnej przez osoby przebywające na emigracji. Możemy wyróżnić typ „lisa” (osoby, które w krótkim czasie, idąc „na skróty”, chcą zdobyć pieniądze

¹⁵ K. Iglicka, *Wyniki badań nad migracjami powrotnymi w świetle najnowszych ujęć teoretycznych*, [w:] *Poakcesyjne migracje powrotne Polaków: geneza, przyczyny i konsekwencje*, Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa, październik 2010, s. 23.

¹⁶ K. Iglicka, *Powroty Polaków w okresie kryzysu gospodarczego. W pętli pułapki migracyjnej. Raport z badań*, Centrum Stosunków Międzynarodowych, Raporty i Analizy, Warszawa 2009, nr 1, s. 12-14.

¹⁷ A. Fidel, J. Tyrowicz, P. Kaczmarczyk, *Migracje powrotne Polaków*, FISE, Biuletyn nr 5, marzec 2008, s. 8-10.

dze) oraz typ „jeża” (osoby, które pod wpływem impulsu, bez planu wyjeżdżają za granicę)¹⁸.

E. Sadowska dzieli polskich emigrantów w Irlandii na trzy grupy: młodych ludzi po studiach w Polsce, którzy w Irlandii przystąpili do pierwszej pracy, osoby w średnim wieku, które nie miały pracy w Polsce lub porzuciły niskopłatną pracę w nadziei na poprawę zarobków za granicą, oraz poszukiwaczy szczęścia, którzy nie identyfikują się ani z Irlandią, ani z Polską. W najgorszej sytuacji materialnej jest druga grupa, gdyż najtrudniej jest jej się przekwalifikować i zasymilować, zwłaszcza jeśli borykają się z barierą kulturową¹⁹.

W 2006 r. zostały przeprowadzone badania polskich emigrantów przebywających w Londynie. Wyróżniono wówczas cztery kluczowe grupy²⁰:

- „bociany” (ok. 20% badanych) – to osoby przemieszczające się nieregularnie między Polską a Wielką Brytanią, zatrudnione w sektorze płac niskopłatnych i przebywające do kilku miesięcy za granicą;
- „chomiki” (16%) – migranci traktujący swój pobyt jako jednorazowe działanie mające przynieść wymierną korzyść finansową, w tym przypadku okres przebywania za granicą jest dłuższy i nieprzerwany;
- „poszukiwacze” (42%) – osoby niezdecydowane, które nie podjęły jeszcze decyzji ani o pozostaniu, ani o powrocie;
- „osiedleńcy” (22%) – Polacy najdłużej przebywający w Wielkiej Brytanii, którzy podjęli lub rozważają decyzję o pozostaniu za granicą na stałe.

P. Kaczmarczyk, przywołując zaprezentowaną typologię migrantów z Polski, prognozuje reakcję na kryzys każdej z tych grup. W przypadku „bocianów” można oczekiwać, iż zmniejszy się intensywność wyjazdów zagranicznych i prawdopodobnie będą oni bardziej aktywni na rynku pracy w Polsce. „Osiedleńcy” jako osoby najbardziej skłonne do pozostania za granicą na zawsze albo podejmą taką decyzję, albo się w niej ostatecznie umocnią. W przypadku „chomików” decyzja ich będzie zależała od tego, czy dotychczasowy pobyt na emigracji był dla nich korzystny finansowo. Typ „poszukiwacza” jest trudny do prognozowania, gdyż ich decyzje są często spontaniczne i zależą od doraźnych wydarzeń²¹.

Na podstawie opracowań dotyczących zachowań migracyjnych w okresie kryzysu można wnioskować, iż globalny charakter recesji, posiadanie rodziny w kraju emigracji oraz długi okres pobytu za granicą to czynniki skłaniające do pozostania w kraju emigracji²².

¹⁸ H. Grzymała-Moszczyńska, A. Kwiatkowska, J. Roszak, *Drogi i rozdroża. Migracje Polaków w Unii Europejskiej po 1 maja 2004r., analiza psychologiczno-społeczna*, Wyd. NOMOS, Kraków 2010, s. 168.

¹⁹ *Mimo recesji polscy imigranci nie siedzą na walizkach*, „Gazeta Prawna”, 18 marca 2010.

²⁰ S. Drinkwater, J. Eade, M. Garapich, *Polish migrants survey results*, University of Surrey, Guildford, 2006 r.; J. Eade, S. Drinkwater, M. Garapich, *Class and Ethnicity – Polish immigrants in London*, CRONEM, 2007.

²¹ P. Kaczmarczyk, *Kryzys a decyzje migracyjne Polaków*, Ośrodek Badań nad Migracjami UW, Biuletyn nr 3, 2010, s. 12.

²² *Immigration In the UK: the Recession, and Beyond*, Migration Policy Institute, 2009.

Zdaniem K. Iglickiej, sytuacja polskich migrantów w Wielkiej Brytanii w początkowej fazie kryzysu była dość stabilna. Dominującą strategią była strategia przetrwania kryzysu w kraju emigracji. W przypadku osób, które w tym czasie utraciły pracę, plan utrzymania się polegał na²³:

- zdaniu się na najbliższą rodzinę,
- życiu z oszczędności,
- akceptacji niższych stawek wynagrodzenia,
- przejściu do szarej strefy.

W takiej sytuacji zagrożeniem może być wyzysk ze strony zagranicznych pracodawców, rosnący poziom ubóstwa, rosnąca marginalizacja na rynku pracy czy wrogie nastawienie rdzennej ludności wobec cudzoziemców, która w obliczu kryzysu czuje się tak samo zagrożona możliwością utraty pracy i pogarszającą się sytuacją życiową.

6. Przyczyny migracji zagranicznych w świetle własnych badań ankietowych

P. Kaczmarczyk zalicza położone w południowo-wschodniej części kraju Podkarpackie do regionów, które w okresie po akcesji Polski do UE wykazują wzrost tendencji migracyjnych. Zwraca on uwagę na zmiany wzorców zachowań związanych z mobilnością Polaków²⁴. K. Iglicka uzasadnia tę zwiększoną gotowość do wyjazdów zarobkowych złą sytuacją ekonomiczną regionu (wysokim bezrobociem, niskimi płacami oraz problemami charakterystycznymi dla regionu rolnego)²⁵.

Ponadto podkreśla się także zróżnicowanie regionalne odpływu. Zróżnicowanie ubytku osób było silne w przekroju regionalnym i wahało się od 1,8% w woj. mazowieckim do ponad 7% w woj. podkarpackim. Wskazuje to, że demograficzne efekty migracji, nawet jeśli umiarkowane na poziomie całego kraju, mogą okazać się niezwykle istotne na niższym poziomie agregacji²⁶.

Badania własne przeprowadzone na terenie woj. podkarpackiego wskazują²⁷, iż sytuacja finansowa gospodarstw domowych jest trudna (tab. 1). Podobnie jak wspo-

²³ K. Iglicka, *Powroty Polaków w okresie kryzysu gospodarczego. W pętli pułapki migracyjnej. Raport z badań*, Raporty i Analizy, Centrum Stosunków Międzynarodowych, nr 1, 2009, s. 6.

²⁴ P. Kaczmarczyk, *Współczesne migracje z Polski. Próba statystycznej oceny zjawiska*, [w:] P. Kaczmarczyk (red.), *Współczesne migracje zagraniczne Polaków. Aspekty lokalne i regionalne*, Ośrodek Badań nad Migracjami UW, Warszawa 2008, s. 13-14, 38.

²⁵ K. Iglicka, *Wyniki badań nad migracjami powrotnymi w świetle najnowszych ujęć teoretycznych*, [w:] *Poakcesyjne migracje powrotne Polaków: geneza, przyczyny i konsekwencje*, Biuletyn RPO, Warszawa, październik 2010, s. 37.

²⁶ P. Kaczmarczyk, M. Okólski, *Demographic and labour-market impacts of migration on Poland*, Oxford Review of Economic Policy 24, 2008.

²⁷ Badania własne przeprowadzono na niereprezentatywnej, dobranej losowo próbie 750 gospodarstw domowych (w maju 2009 r.), 1084 gospodarstw domowych (w kwietniu i maju 2010 r.), 1201 gospodarstw domowych (w maju 2011 r.), 1230 gospodarstw domowych (w styczniu 2012 r.) oraz 1128 gospodarstw w styczniu 2013 r. W badaniach wzięły udział gospodarstwa domowe z terenu woje-

mniany wcześniej wskaźnik koniunktury konsumenckiej (BWUK), szacowany na podstawie procedury badawczej GUS i NBP, który pokazywał, że większość gospodarstw domowych ocenia swoją sytuację dochodową niekorzystnie. Podobnie kształtowała się subiektywna ocena własnej sytuacji majątkowej osób biorących udział w badaniu.

Tabela 1. Ocena własnej sytuacji majątkowej według ankietowanych

Ocena dochodów	Struktura procentowa				
	2009	2010	2011	2012	2013
Nie wystarczają nawet na podstawowe potrzeby	13,7%	13,9%	13,6%	16,2%	11,6%
Na podstawowe potrzeby	46,0%	41,7%	32,6%	41,5%	43,5%
Na podstawowe potrzeby i utrzymanie samochodu	23,7%	25,6%	35,3%	25,4%	28,4%
Na podstawowe potrzeby, samochód i wakacje	9,1%	10,9%	7,7%	8,9%	8,9%
Na wszystko + oszczędności	4,8%	7,1%	10,3%	6,4%	6,3%
Brak odpowiedzi	2,7%	0,8%	0,6%	1,4%	1,3%

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z przeprowadzonych badań ankietowych gospodarstw domowych w latach 2009-2013.

Tabela 2. Struktura odpowiedzi na pytanie: Jak ocenia Pan/Pani obecną sytuację na rynku pracy?

Opinia	Liczba osób	Struktura procentowa
Bardzo trudno jest znaleźć pracę nawet osobom wykwalifikowanym	565	51,1%
Trudno jest znaleźć pracę zgodną z posiadanym wykształceniem	335	29,7%
Można znaleźć ciekawą pracę, lecz gorzej płatną	54	4,8%
Posiadając znajomości, łatwo jest znaleźć pracę	81	7,2%
Bez większych problemów można znaleźć pracę	13	1,1%
Trudno powiedzieć	50	4,4%
RAZEM	1128	100,0%
Brak odpowiedzi	30	2,6%

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z przeprowadzonych badań ankietowych w 2013 r.

Wydaje się, iż rok 2012 był rokiem przełomowym, kiedy to skutki kryzysu były odczuwane najsilniej i niemal co szóstej osobie dochody nie wystarczały nawet na podstawowe potrzeby.

W każdym roku przynajmniej dla połowy respondentów środki finansowe wystarczały tylko na podstawowe potrzeby albo życie na progu ubóstwa (brak środ-

wództwa podkarpackiego. Ankiety były skierowane do osób powyżej 20. roku życia o zróżnicowanym poziomie dochodów oraz standardzie życia.

ków nawet na podstawowe potrzeby), z czego dwa pierwsze warianty odpowiedzi w 2009 r. wskazało 57,7%, a w 2013 r. – 55,1% osób. Jedynie nielicznych – we własnej ocenie – stać na wszystko i byli w stanie także zaoszczędzić (4,8% w 2009 r.; 6,3% w 2013 r.).

Ocenę sytuacji na rynku pracy przedstawia tab. 2. Ponad połowa osób uznała, że pracę w województwie podkarpackim jest bardzo trudno znaleźć, nawet osobom dobrze wykwalifikowanym. Co trzeci ankietowany był zdania, że ciężko jest zatrudnić się zgodnie z posiadanym wykształceniem, 7% osób wskazało na znajomości jako czynnik ułatwiający znalezienie zatrudnienia, a jedynie 1% było przekonanych, że pracę można znaleźć bez większych problemów.

Jednoznaczne określenie wpływu wydarzeń kryzysowych na procesy migracyjne jest problematyczne. Osoby angażujące się w mobilność zagraniczną biorą bowiem pod uwagę nie tylko zmienne makroekonomiczne obserwowane na poziomie krajowym, ale także (a może przede wszystkim) sytuację na lokalnym czy regionalnym rynku. Tabela 3 prezentuje, jakie przyczyny wyjazdów zagranicznych wskazywali ankietowani w zależności od tego, jak silnie odczuli skutki ostatniego kryzysu gospodarczego. Wszyscy respondenci, bez względu na to, czy w wyniku kryzysu stracili pracę czy też odczuli relatywny wzrost cen, czy też ostatnio ich sytuacja finansowa się poprawiła, uznali, że główną przyczyną wyjazdów zagranicznych jest chęć znalezienia pracy.

Tabela 3. Skutki kryzysu gospodarczego a przyczyny migracji zagranicznej

Odczuwanie skutków kryzysu	Przyczyny migracji						
	znalezienie pracy	kontyn. nauki	cel turystyczny	nauka języka	prześladowanie religijne	brak wskazań	razem (liczba osób)
Tak, straciłem pracę	93 (73%)	14(11%)	12(9%)	5(4%)	2(2%)	1(1%)	127
Tak, ceny ostatnio znacznie wzrosły	760 (89%)	38(4%)	17(2%)	22(3%)	4(0%)	12(1%)	853
Nie, moja sytuacja finansowa poprawiła się	53(56%)	19(20%)	11(12%)	5(5%)	3(3%)	3(3%)	94
Nie, ostatnio dostałem podwyżkę	19(58%)	2(6%)	7(21%)	4(12%)	1(3%)	0(0%)	33
Brak wskazań	16(76%)	2(10%)	0(0%)	0(0%)	0(0%)	3(14%)	21
RAZEM (liczba osób)	941	75	47	36	10	19	1128

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z przeprowadzonych badań ankietowych gospodarstw domowych w 2013 r.

Wśród osób, które w ostatnim czasie odczuły znaczny wzrost cen, niemal 90% było zdania, że głównym czynnikiem „wpychającym” z kraju jest cel zarobkowy. Na znaczeniu zyskują natomiast migracje turystyczne, ale jedynie wśród osób, których sytuacja finansowa w ostatnim czasie się poprawiła.

Tabela 4. Wiek a przyczyny migracji młodych osób

Wiek	Przyczyny migracji młodych osób (liczba osób (%))					
	lepszzy zarobek	brak pracy w Polsce	podnoszenie kwalifikacji	otwarcie zagr. rynków	brak wskazań	razem
Pon. 25 lat	162 (63%)	72 (28%)	14 (5%)	4 (2%)	5 (2%)	257 (100%)
26-35 lat	138 (61%)	77 (34%)	7 (3%)	4 (2%)	1 (0%)	227 (100%)
36-50 lat	134 (57%)	77 (33%)	10 (4%)	8 (3%)	6 (3%)	235 (100%)
51-60 lat	110 (53%)	73 (35%)	11 (5%)	11 (5%)	3 (1%)	208 (100%)
Pow. 60 lat	104 (53%)	78 (40%)	8 (4%)	5 (3%)	2 (1%)	197 (100%)
Brak wskazań	1 (25%)	1 (25%)	0 (0%)	0 (0%)	2 (50%)	4 (100%)
Razem (liczba osób)	649	378	50	32	19	1128

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z przeprowadzonych badań ankietowych gospodarstw domowych w 2013 r.

Tabela 4 przedstawia przyczyny migracji młodych ludzi w zależności od wieku osoby biorącej udział w badaniu. W każdej grupie wiekowej jako główną przyczynę migracji młodych osób wskazywano potrzebę znalezienia lepiej płatnej pracy – im młodszy respondent, tym ten czynnik wydawał się ważniejszy (63% w najmłodszej grupie wiekowej; 53% wskazań w najstarszej). Jako drugą przyczynę migracji uznano problemy ze znalezieniem pracy w Polsce (28% osób poniżej 25 lat; 40% wśród osób powyżej 60 lat). Pozostałe motywy, tj. podnoszenie kwalifikacji czy otwarcie zagranicznych rynków pracy dla polskich specjalistów, osoby biorące udział w badaniu uznały za drugorzędne.

7. Podsumowanie

Z perspektywy historycznej kryzysy gospodarcze miały większy wpływ na zahamowanie napływu nowych fal migrantów, mniejszy natomiast na migracje powrotne. Kryzys gospodarczy, mający swój początek na rynku usług hipotecznych, wpłynął na spadek dynamiki migracji z Polski. W 2008 roku zaobserwowano po raz pierwszy niewielki spadek liczby Polaków przebywających czasowo za granicą. Zmieniły się także kierunki i natężenie ruchów migracyjnych, a także strategie przetrwania niekorzystnej sytuacji gospodarczej.

W przypadku osób powracających może zaostriżyć się problem „podwójnej marginalizacji” ekonomicznej. Emigranci szukający po powrocie pracy mogą nie znaleźć zatrudnienia, którego ze względu na kryzys nie ma. Zjawisko to może nasilić się szczególnie w regionach, które w dalszym ciągu odczuwają skutki recesji.

Takim regionem jest woj. podkarpackie. Jego mieszkańcy niekorzystnie oceniają swoją sytuację dochodową (ponad połowa respondentów). Na trudności ze znalezieniem pracy wskazuje ponad 80% ankietowanych osób. Równocześnie w okresie

słabej koniunktury pracodawcy nie podnoszą wynagrodzeń, co przy wzrastającym poziomie kosztów utrzymania gospodarstwa domowego skutkuje relatywnym wzrostem cen. Osoby, które silnie odczuły wzrost cen w budżecie domowym, w 90% jako główną przyczynę migracji zagranicznych wskazały cel zarobkowy. Inne przyczyny migracji wydają się mieć marginalne znaczenie. Podobnie podstawowym czynnikiem wypychającym młode osoby jest albo perspektywa lepszych zarobków za granicą, albo brak pracy w Polsce.

Literatura

- Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności Polski, I kwartał 2012*, Informacje i opracowania statystyczne, GUS, Warszawa 2012.
- Bień A., *Stabilność systemu bankowego w Polsce w okresie kryzysu finansowego*, Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów, Zeszyt Naukowy nr 109, SGH, Warszawa 2011.
- Bogacka-Kisiel E., *Finanse osobiste. Zachowania – produkty – strategie*, PWN, Warszawa 2012.
- Bywalec Cz., *Ekonomika i finanse gospodarstw domowych*, PWN, Warszawa 2012.
- Drinkwater S., Eade J., Garapich M., *Polish migrants survey results*, University of Surrey, Guildford, 2006.
- Eade J., Drinkwater S., Garapich M., *Class and Ethnicity – Polish immigrants in London*, CRONEM, 2007.
- Fidel A., Tyrowicz J., P. Kaczmarczyk, *Migracje powrotne Polaków*, FISE, Biuletyn nr 5, marzec 2008.
- Grzymała-Moszczyńska H., Kwiatkowska A., Roszak J., *Drogi i rozdroża. Migracje Polaków w Unii Europejskiej po 1 maja 2004r., analiza psychologiczno-społeczna*, Wyd. NOMOS, Kraków 2010.
- GUS, *Informacja o rozmiarach i kierunkach emigracji z Polski 2004-2009*, GUS, Warszawa 2010.
- GUS, *Informacje o rozmiarach i kierunkach emigracji z Polski w latach 2004-2011*, GUS, Warszawa, wrzesień 2012.
- Iglicka K., *Powroty Polaków w okresie kryzysu gospodarczego. W pętli pułapki migracyjnej. Raport z badań*, Centrum Stosunków Międzynarodowych, Raporty i Analizy, Warszawa 2009, nr 1.
- Iglicka K., *Wyniki badań nad migracjami powrotnymi w świetle najnowszych ujęć teoretycznych*, [w:] *Poakcesyjne migracje powrotne Polaków: geneza, przyczyny i konsekwencje*, Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa, październik 2010.
- Iglicka K., *Wyniki badań nad migracjami powrotnymi w świetle najnowszych ujęć teoretycznych*, [w:] *Poakcesyjne migracje powrotne Polaków: geneza, przyczyny i konsekwencje*, Biuletyn RPO, Warszawa, październik 2010.
- Immigration In the UK: the Recession, and Beyond*, Migration Policy Institute, 2009.
- Kaczmarczyk P., *Kryzys a decyzje migracyjne Polaków*, Ośrodek Badań nad Migracjami UW, Biuletyn nr 3, 2010.
- Kaczmarczyk P., Okólski M., *Demographic and labour-market impacts of migration on Poland*, Oxford Review of Economic Policy 24, 2008.
- Kaczmarczyk P., *Współczesne migracje z Polski. Próba statystycznej oceny zjawiska*, [w:] P. Kaczmarczyk (red.), *Współczesne migracje zagraniczne Polaków. Aspekty lokalne i regionalne*, Ośrodek Badań nad Migracjami UW, Warszawa 2008.
- Kaczmarek T.T., *Globalna gospodarka i globalny kryzys*, Difin, Warszawa 2009.
- Mimo recesji polscy imigranci nie siedzą na walizkach*, „Gazeta Prawna”, 18 marca 2010.
- Raport Coface Poland nt. upadłości firm w Polsce w 2009 r.*, www.coface.pl.
- Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2007-2008*, red. A. Żołnierski, Wyd. Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji – PIB, Radom 2009.

Szymański W., *Kryzys globalny, pierwsze przybliżenie*, Difin, Warszawa 2009.

Weinar A., *Reemigranci jako aktorzy zmiany społecznej*, Wyd. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2002.

Wozowczyk M., Massarelli N., *European Union Labour Force Survey – Annual results 2010*, Population and Social Conditions, Eurostat, Statistics in Focus 30/2011.

REASONS FOR MIGRATION OF POLES FROM SUBCARPATHIAN VOIVODESHIP IN THE CONTEXT OF THE ECONOMIC CRISIS CAUSED BY THE SUBPRIME CRISIS

Summary: This article presents the problem of migration in the context of the recent economic crisis. The first part presents the effects of the subprime crisis and its impact on Poles and their foreign trips and returns. Types of migrants are characterized as well as strategies adopted by different groups. In the conclusion the results of self conducted research are presented. The main objective of this article is to identify the most important causes of migration in Subcarpathian Voivodeship as a result of the financial crisis.

Keywords: migration, spatial mobility crisis.